

Garip Demir

Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, Sakarya/Türkiye
Expert, Ministry of National Education, Sakarya/Türkiye

eposta: garippdemir@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6453-0006>

Yahya Aydın

Doç. Dr., Düzce Üniversitesi/Eğitim Fakültesi, Düzce/Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Düzce University, Faculty of Education, Düzce/Türkiye

eposta: yahyaaydin@duzce.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8297-9723> - [RorID: https://ror.org/04175wc52](https://ror.org/04175wc52)

Atıf/Citation: Demir, Garip ve Yahya Aydın. 2026. Yaşar Kemal'in Romanlarında Çocuk Karakterlerin Anlatısal Konumu ve İşlevleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 14/1, 192-215.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1792338>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	27.09.2025
Kabul Tarihi/Accepted:	18.01.2026
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2026

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA ÇOCUK KARAKTERLERİN ANLATISAL KONUMU VE İŞLEVLERİ¹

Öz

Bu çalışma, 1950 sonrası Türk edebiyatında muhtelif türlerde eser veren Yaşar Kemal'in romanlarında çocuk karakterlerin anlatısal konumunu ve işlevini tespit etmeyi amaçlamıştır. İncelemede, bu hedef doğrultusunda; romanlardaki çocukların özellikleri nelerdir, olay örgüsüne katkıları nasıldır, çevre-kültür etkileşimleri ne biçimde gerçekleşir; bu çocuklar gerçeklik ve kurmaca ilişkisinin neresinde bulunmaktadır, sorularına yanıt aranmıştır. Çukurova'yı ve İstanbul'u ayrı ayrı mekân olarak almaları ve genel kaniya ulaşabilmek açısından temsil kuvvetlerinin yüksek olması dolayısıyla yazarın *Yılanı Öldürseler*, *Yağmurcuk Kuşu*, *Al Gözüm Seyreyle Salih*, *Kuşlar da Gitti* adlı romanları, örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada kurmaca metinlerin karakter unsuru hakkında kuramsal yaklaşımlar ve Yaşar Kemal'in kurmaca metinleri dışında kalan diğer eserlerinde çocuklara yaklaşımı hakkında bilgi verilmiş, incelemeye konu olan romanlarda çocuk karakterlerin anlatısal konumları ortak başlıklar altında tespit edilmiştir. İnceleme neticesinde yazarın, çocukları romantik bir anlayışla değil, büyükler dünyasının birer ferdi olarak ele aldığı anlaşılmıştır. Ayrıca örgün eğitimden yararlanmayan çocuk karakterlerin iç dünyalarında yalnız oldukları, gerçek ile hayali bir arada yaşadıkları, aileleri ya da mensubu oldukları toplulukların etkisi ile suça sürüklendikleri, doğanın ise çocuklar için hem huzur bulma

¹ Bu çalışma, *Yaşar Kemal Romanlarında Çocuk Karakterlerin Konumu* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

hem de duyguları dışı vurma yeri olduğu görülmüştür. Romanlardaki çocuk karakterler kurmaca dünyasına ait olsalar da yazarın bu kişileri oluşturmasında kimi zaman kendi yaşadıklarından, kimi zaman şahit oldukları olay veya durumlardan yararlandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Kemal, roman, çocuk, karakter, anlatı

NARRATIVE POSITION AND FUNCTIONS OF CHILD CHARACTERS IN YAŞAR KEMAL'S NOVELS

Abstract

This study aims to identify the narrative position and function of child characters in the novels of Yaşar Kemal, who published various types of works in Turkish literature after 1950. In accordance with this aim, in the study, answers are sought such questions as what the characteristics of children in the novels are, how their contribution to the plot is, how their interaction with environment and culture occurs, where they are situated in the relationship between reality and fiction. Since they separately take Çukurova and İstanbul as settings and carry high representational power in reaching a general conclusion, *Yılanı Öldürseler*, *Yağmurcuk Kuşu*, *Al Gözüm Seyreyle Salih*, *Kuşlar da Gitti* are chosen as samples among the writer's novels. The study provides information on theoretical approaches to the character element in fictional texts, as well as Yaşar Kemal's perspective on children in his non-fiction works, and identifies the narrative positions of child characters in the examined novels under common headings. As a result of the analysis, it is understood that the author treats children not with a romantic understanding, but as individuals of the world of elders. In addition, it is seen that the child characters who do not benefit from formal education are lonely in their inner worlds, experience reality and imagination simultaneously, and are driven into crime by the influence of their families or the communities they belong to, while nature is a place for children to find peace and express their feelings. Although the child characters in the novels belong to the fictional world, it has been determined that the author sometimes draws on his own experiences and sometimes on events or situations he has witnessed in creating these characters.

Keywords: Yaşar Kemal, novel, child, character, narrative

Giriş

“Karakter, olayın belirleniminden başka nedir ki?

Olay, karakterin açıklamasından başka nedir ki?

Karakterle ilgili değilse bir resim ya da roman ne ifade eder ki (James, 2018, s. 66)?”

Yaşar Kemal, 1950 kuşağı Türk edebiyatının öne çıkan, üretken yazarlarından biridir. Hayatının hemen her döneminde türlü olumsuzluklara karşın okuma yazma tutkusu, hiç azalmamış; âşıklıktan derlemeciliğe değin uğraşları, röportajlarından romanlarına çeşitli yapıtları, bu arzunun somut göstergelerine dönüşmüştür.

Yaşar Kemal yazını, ana hatlarıyla doğa ve kültür izlekleri etrafında örülmüş, çok renkli bir kilime benzer. Söz konusu iki temanın çeşitlemeleri ve aralarındaki gerilim yazarın çevrenini büyük ölçüde şekillendirmiştir. Sözlü ve yazılı kültürün hikâye etme biçimlerinin bir halitasını (Birden çok öğeden oluşmuş karmaşık bütün) sunan anlatılarının odağında Çukurova yer alır. İstanbul’u konu alan çeşitli yapıtlarının filigranında da Çukurova, belli belirsiz ipiler. Bu sayede edebî bir coğrafyaya dönüşen o mekânı, Yaşar Kemal, sadece yerel değil evrensel bir toposa dönüştürür, yükseltir. Başlangıçtan itibaren yazma tavrını “doğayla, kitapla, insanla alabildiğince zenginleşmek” (Kemal 2022a: 140) olarak belirten yazar, kendisini bu sayede yetiştirmiş; eski ile yeninin, düşünle gerçeğin iç içe geçtiği metinlerinde dilsel bir Çukurova yaratırken içinde yaşadığı palimpsest uzam da onu biçimlendirmiştir. Yazar, Çukurova toprağının kendi coğrafyası olması yanında romanları için yeniden yarattığı düşsel bir ülke olduğunu ifade eder (Kemal 2022a: 140).

Her yazar bir haritacı/kartograf ise “yazma eyleminin kendisi de bir çeşit haritalama ya da kartografik eylem olarak düşünülebilir” (Tally Jr 2020: 72). Kimi zaman hikâye anlatmanın en önemli bileşeni harita üretme sürecidir. Haritalar da hikâye anlatır. Son tahlilde uzam ile yazı arasındaki ilişki, yeni mekânsal ilişkiler ve anlatılar üretmeye son derece elverişlidir (Tally Jr 2020: 73-74). Yaşar Kemal, bunu başarabilen yazarlardan biridir. “Ben iki şeye inanırım. İki şeyin sonsuz gücüne, sonsuz yaratıcılığına, sonsuz değişimine; Halk ve doğa. Sanatımı halkımla birlikte, onun büyük yaratıcılığı ile birlik olarak, onun için yaparım. Politikam da sanatımdan ayrılmaz.” (Kemal 1995: 392) diyen yazar, sanatının iki temel ögesini ortaya koymuştur. Doğa, hayretini beslerken ona seyir zevki aşlamış, detayları ve ilişkileri görme kabiliyeti kazandırmıştır. Kimi zaman sığınak, kimi zaman devindirme gücü ile tabiat, onun için ruhsal ve duysal manada zenginleştirici bir unsur olmuştur. Halkın dili ve sanatı kadar insanların renkliliği, çeşitliliği ve kestirilemezliği kurgusal karakterlerine esin vermiştir.

Anadolu coğrafyasının destancısı olarak da nitelenen Yaşar Kemal’in bir romancı olarak önemli özelliklerinden biri, güçlü karakterler yaratabilmesidir. Onun kurgu dünyasının “mecbur insanları” Çakırcalı Efe, Meryemce, Kel Âşık, Hasan, Memidik, Taşbaş ve özellikle İnce Memed birer roman kahramanı olmaktan öte Raskolnikov, Madam Bovary, Goriot Baba, Jean Valjean gibi okurun zihninde yer etmişlerdir. Zaten büyük yazarlar, unutulmaz kurmaca karakterler yaratan sanatçılardır. Yaşar Kemal’in kurgu kişileri, sahip oldukları nitelikler yönünden okurları derin düşünmeye, sorgulamaya davet ederken onlara içgörü ve uzgörü kazandırma potansiyeline sahiptir.

Yazarın zengin kişi kadrosu içinde yer alan önemli karakter kategorilerinden biri de çocuklardır. Zaten çocuk ve çocukluk dönemi, yazarın üzerinde önemle durduğu iki önemli fenomendir. Okur, onun eserlerinde kimi zaman başkişi, kimi zaman ikincil karakter olarak onlarla karşılaşır. Öykü ve romanlarının dışında, Anadolu’nun muhtelif bölgelerini dolaşarak yazdığı röportajlarda bile küçük yaştaki bireylerin içinde yaşadığı gerçeklere eğilmiştir.

Allah'ın Askerleri başlıklı röportaj dizisinde, İstanbul'un farklı semtlerinde şahit olduğu dezavantajlı çocukların durumlarına da dikkat çekmiştir. Yaşam ve insan konusunda zengin bir birikime sahip olan Yaşar Kemal'in düşünceleri ve bunları romanlarında aktarma biçimi önemli olup incelenmeye değer bir nitelik taşır. Bu bağlamda muhtelif eserlerinde ya da demeçlerinde mühim mevzu olarak gördüğü çocukları roman türündeki eserlerinde nasıl ele alıp geliştirdiği, kurmaca yapı içerisinde onlar aracılığıyla neyi irdelediği, göstermeye çalıştığı, incelenmesi ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yöntem ve Teknik

Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş, doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. "Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setini oluşturan birincil ve ikincil kaynaklar olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilir" (Özkan 2021: 2). Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. "İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılıdır. Araştırmacılar kelime veya kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesajlara ilişkin çıkarımlarda bulunurlar" (Büyüköztürk vd. 2021: 259).

1. Çocukluk Kavramı ve Yaşar Kemal'in Kurmaca Dışı Metinlerinde Çocuk

Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramlarının anlamlandırılması zamandan zamana, toplumdaki topluma farklılık göstermiştir. İlk Çağlarda çocuk üzerinde mutlak otorite olarak kendini konumlayan anlayış süreç içinde değişmiş, 21. yüzyılda çocuğu merkeze alan ve ona saygı duyan bir bakış açısına dönüşmüştür. Freud, çocuğun cinsel gelişimini; Piaget, zihinsel yönü ve çevreyle etkileşimini; Ericson, sosyalleşmesini; Vygotski, sosyal çevre ile ilişkisinin gelişimine etkisini öne çıkaran önemli çalışmalar yapmışlardır (Sağlam ve Aral 2016: 43-56; Karakuş Öztürk 2017: 253-276). Çocuk ve çocukluk kavramları, görüldüğü gibi farklı disiplinlerden araştırma ve incelemelerin konusu olmuştur.

Çocuk ve çocukluk kavramı birçok yazar için önemli bir içerik olmuştur. Louise Glück "Nostos/Eve Dönüş" şiirinde "Dünyaya yalnız bir kez bakarız, o da çocuklukta/Gerisi hep hatıra" (1994: 87) derken söz konusu dönemin ayrıcalıklı bir zaman dilimi olduğunu belirtmiştir. Edip Cansever, "Gökyüzü gibi bir şey şu çocukluk/Hiçbir yere gitmiyor" (2010: 255) dizeleriyle, çocukluk dönemi tecrübelerinin yetişkinlikte bireyleri terk etmediğini dile getirir. Fazıl Hüsnü Dağlarca, "Dört Yapraklı Çiçek" şiirinde, aynı düşünceyi savunur. İnsanın toprağa olan bağlılığını, kötülöklere, bombalara karşı duruşunu "Çıkamaz çocukluğundan dışarı / Kimse" (2010: 72) dizeleri ile gerekçelendirir. Şükrü Erbaş, çocukluğun "bütün büyük yaratıcılar için bitmez bir hazine" (2015: 217) olduğunu belirterek o dönemin, insan ve temiz

kalmanın teminatı olduğunu ileri sürer.² Yakup Kadri Karaosmanoğlu insanın, yaşlandıkça çocukluk dönemini yeniden yaşama arzusunu “Sanki, elli yıl, altmış yıl ötelerde kalan çocuk, koşa koşa, atlaya atlaya, geriye dönüp yıpranmış, aşınmış kalıbının içine giriyor ve orada eski gevrek sesi ile gülüp ağlamağa başlıyor.” (2017: 11) cümlesi ile okurlarına aktarır. Orhan Pamuk da “Doğduğum günden itibaren, yaşadığım evleri, sokakları, mahalleleri hiç terk etmedim.” (2019: 14) sözüyle çocukluğundan beri mekânla kurduğu ünsiyeti ve dolaylı olarak bu uzamın, dönemin ve ilişkilerin kendisini yazarlık serüveninde beslediğini dile getirir. Çocukluk dönemi, sanatsal yaratıcılık ve esinin önemli devirlerinden birine işaret eder.

Wordsworth “Çocuk insanın atasıdır”³ derken muhtemelen, çocukluk anılarının ve ailenin vazgeçilemez oluşunu vurgulamıştır. Bernanos ise “Yaşamım önemli değil, olmuş olduğum çocuğa sonuna kadar sadık kalmak istiyorum, o çocukluk benim için bugün bir ata” (aktaran: Parman 2021: 18) diyerek çocukluk döneminin gelecek, kişilik ve benlik üzerindeki şekillendirici etkisini belirtmiştir. Hemingway, Yaşar Kemal için de ileri sürülebileceği gibi, mutsuz bir çocukluğun yazar için küçük yaşta en büyük alıştırma olduğunu ifade eder (2015: 10). Le Guin ise “gerçek yolculu[ğun] geriye dönüş” (1990: 77) olduğunu savunur.

Feridun Andaç, Yaşar Kemal’in evine misafir olduğunda gözlemlerini ve bu durumun kendisindeki etkisini şu sözlerle ifade eder: “Onun çocuk ömrünün simgesi bilyelerini, kurşun kalemlerini gördüğümde çalışma masasının bir köşesinde; en çok da yazıp anlattığı çocukların öyküsünü hatırlamıştım” (2023: 66). Açıkça anlaşılmaktadır ki yazar, kendi çocukluğundan hiçbir zaman kopmamış, o dönemi kurmacanın imkânları çerçevesinde eserlerinde işlemiştir. Yaşar Kemal, insanın içindeki en muazzam duygulardan birinin, o kişinin içindeki çocuksu duruşun ölmemesi olduğunu söyler (2022b: 204). Her ne kadar düzen, bu hâli yok etmeye çalışsa da sanatkarların en büyük özelliği o çocuksuluğu korumuş olmalarıdır.

Yaşar Kemal, küçük yaştaki bireyleri “çocuk” olarak görmez. Onlara yetişkin birer birey olarak bakar. Bunun aksine davranan anne, baba ve öğretmenlerin çocuklara farklı insanmış gibi muamele etmesini doğru bulmaz. Böylelikle çocukların potansiyellerinin değerlendirilemediğini düşünür. Çocuklarda gizli cevherlerin olduğuna inanır, romanlarında bunun üzerine gider. Konuyla ilgili olarak “Çocuklara ayrı yaratıklarımız gibi bakıyorlar. Benim için çocuk-büyük ayrımı söz konusu değil. Benim çabam, daha çok, çocukların anlayabileceği bir roman türü geliştirmek değil, asıl çocukları araştıran romanlar, hikâyeler yazmaktır.” (Kemal 2022b: 230) söyleminde bulunur. Yazarın bu yaklaşımında kendi çocukluğunun da yansıması vardır. O, küçüklüğünden itibaren onulmaz acılarla karşılaşmıştır. Daha o yaşlarda ağıtlar, destanlar söylemeye; yörenin büyük ozanları ile

² “Çocukluk, insan ömrünün, bütün mevsimlere rengini vuran ilkyazıdır (...) Yalınlık, güç, iyilik, direnç. İnsanın ileri yıllarında, yılgınlıkta, kirlilikte dönüp dönüp yunduğu, el değmemiş saklı su (...) İnsanın, kirlendiğinde bile temiz kalmış bir yanı, zulüm yaparken eline ayağına dolaşan bir iyilik kalmışsa içinde, çocuklukta göğsüne doldurduğu bulutlardandır (Erbaş, 2015: 114-115).”

³ (Bloom, 2021:177).

atışmaya başlamıştır. Çevresinde hiç kimse ona çocuk olduğunu hissettirecek biçimde davranmamıştır. Büyük bir insan gibi meclislerde bulunmuş, kabul görmüştür. Bütün bunlar, onun düşünce yapısının olgunlaşmasına katkı sağlamıştır. Yazar, köyden ayrılıp şehre gidince çocukların çocuk olduğunu anladığını söyler (2022a: 49). Yaşar Kemal, çocuklara yönelik ayrı ve başka bir edebiyat biçimi düşünmez (2022b: 205). Çocukların tecrübeleri, hayat deneyimleri elbette büyüklere göre daha sınırlıdır ancak onlar da her nesne, öykü ve anlatıdan kendilerine göre bir anlam çıkarırlar.

Yaşar Kemal'e göre bir edebî eser, şahıs kadrosunda mutlaka bir çocuğa yer vermelidir. Aksi hâlde yapıt, eksik kalır (Kemal 2022b: 230-231). İnsanlık, her şeyden önce çocuk sorununu çözmelidir. Çeşitli türdeki sanat eserlerini alımladıkça "kendimizi çocuksuz bir dünyada" sandığımızı belirten Yaşar Kemal, çocuk ve çocukluğun ortadan kaybolduğundan yakındır.⁴ Hiç kimsenin çocukluğundan kurtulamayacağını ileri süren yazar, söz konusu soruna bütünü ile eğilmekten yana olduğunu belirtir.

Yaşar Kemal'in özgünlüğünü, yaratmış olduğu eksantriklerde bulan Jale Parla, onların çeşitli özelliklere sahip olduğunu belirtir. Bu karakterler öncelikle her türlü vasatın dışında olup en kenarda durmayı seçmişlerdir. Diğeri, yazarın hep en kenardan başlayan yapıtlarında eksantrikler kurgunun çevreden merkeze bakışını belirlemiş ve bu eserlerin eleştirel mesajını taşımışlardır. Periferiden merkeze yönelen bu ironik ve alaycı bakış, yazarın tüm yapıtlarının hatta hayat görüşünün yansıması olarak değerlendirilebilir. Kenarda kalanları konuşurmanın bir paradoksa da işaret ettiğini belirten eleştirmen, az konuşan ve kendilerini daha çok susarak ve davranışlarıyla ifade eden bu karakterleri, inanç ve umut bakımından önemser. Kenarda olanların gözüyle olaylara bakmayı öğrenenlerin, Yaşar Kemal'in sanatı konusunda iki önemli şeyi kavrayabileceğini ileri sürer. İlki, bu kişiler, insanı tanıdıkça gizinin de artacağını örneklerken diğeri ise insanın adaletsizliğe ve sıkıntılara katlanma gücünün bu sırdan kaynaklandığı gerçeğidir. Yazarın karakterlerini benimsemiş gücünü de takdir eden Parla, eksantrikler söz konusu olduğunda yazarın onlara gösterdiği müsamahanın, diğerlerine oranla ön plana çıktığını belirtir. Yaşar Kemal'in eksantrikleri, onun romanlarında önemli bir yer tutan "mecbur insan"lardır. Yazarın kendisi de mecbur bir insandır. Yaşar Kemal'in yazarlık misyonu "mecbur insanı yazmaya mecbur yazar" olarak değerlendirilebilir (Parla 2023: 261-274). Onun mecbur insanları ve eksantriklerinden biri de çocuklardır.

2. Kurmaca Metinlerde Karakter

⁴ Neil Postman (1995), çocukluğu toplumsal bir kurgu olarak görür ve icat edilen bir fenomen olarak değerlendirir. Ortaya çıkışında matbaa, okul ve çeşitli alanlardaki gelişmelerin yattığını ileri sürer. Ancak yaklaşık son yüzyıldır çocukluğun yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu belirtir. Bundan büyük ölçüde "devrimci medya"yı sorumlu tutan eleştirmen, çocukluğun çöküşüne karşı koyacak iki kurum olarak aile ve okulu gösterir. Yaşar Kemal, Postman'ın kitabını kaleme aldığı 1982 yılından çok daha önce bu meseleye eğilmiş, sorunun varlığına dikkat çekmiş, bu tehlikenin olası olumsuz etkileri üzerine okurlarını düşündürmeyi amaçlamıştır.

Kurgusal bir eserin en önemli unsurlarından biri karakterdir. İnsan ögesi, söz konusu yapıt ve metnin hayatla olan bağına daha da sağlamlaştırır. Hem yazar hem de eseri alımlayan okur nihayetinde arzuları, hayalleri, açmazları ve çelişkileri olan herkes gibi bir kişidir. Dolayısıyla karakteri inşa etmek ve anlamak, kurmacanın yaşamla olan benzerliğini güçlü bir şekilde vurgular.

Bir karakter aslında düşünülmüş, detayları hesaplanmış bir hayattır. Okurun kendisine tuttuğu bir ayna, kendisi için bir tefekkür vesilesidir. Aynı zamanda sanatın varlığı için bir teminattır. Haddizatında “Karakterler, edebiyatın yaşamıdır (...) Aslında edebiyat karakterleriyle olan ilişkimiz o kadar yoğundur ki çoğu zaman sadece ‘nesne’ olmaktan çıkarlar. Kişileştirmenin gücü, sempati ve antipati sayesinde, kendimizi algılama biçimimizin ve olduğumuz kişinin bir parçası olabilirler” (Bennet ve Royle 2018: 87). Hatta Woolf bu konuda daha da ileri giderek kimi insanların kendilerine musallat olan birtakım karakterleri yaratmanın cazibesine kapıldıkları için roman yazdıklarını iddia eder (2017: 36-37). Ayrıca karakterlerin sadece kendileri hakkında değil insanı ve yaşamı ilgilendiren hemen her konuda düşündürme gücüne ve gösterme kabiliyetine sahip olduklarını belirtir (2017: 44).

Her tür anlatının, karakterlerin duygusal çekiciliğiyle geliştiğini ileri süren Bal “karmaşık anlamsal bir birim” (2024: 150) olarak nitelediği bu antropomorfik figürlerin, sahip oldukları niteliklerle bir karakter etkisi yarattığından söz eder. Bunun, insanlarla uydurulmuş karakterler arasındaki benzerlik çok güçlü olduğunda ortaya çıktığını, bu noktada kendimizi karakterle özdeşleştireceğimizi belirterek onunla ağlayıp güleceğimizi hatta onu arayacak veya onunla arayacak kadar ileri gidebileceğimizden, kötü karakterse karşısında olacağımızdan bahseder. Ona göre bu durum anlatının sahip olduğu bir çekiciliktir. Onun sezgisel olarak anlatının en önemli kategorisi olduğunu ileri süren yazar, karakterin insan olmadığını ama insana benzediğini ileri sürer. Karakterlerin en büyük hazzı ise okurların beklentilerine direnmelerine izin verildiğinde sunduğunu belirtir (Bal 2024: 150-152).

Karakter, romanın merkezinde bulunan ögedir. Olaylar, onun etrafında şekillenir; mekân, onunla ilgili ipuçları vermek için tasvir edilir; zaman, onun bulunduğu ana göre geçmiş veya gelecek diye adlandırılır. Kurmaca dünya, karakterler sayesinde anlam kazanır. Günlük hayatta iş ve ilişkiler kişiler tarafından oluşturulur, şekillendirilir ve geliştirilir. Gerçeğe uygun yeni bir dünya ortaya koyan romanlarda da kişiler, diğer bütün öğelerin etkileşimini sağlayan unsur konumundadır. Karakterlerden yoksun bir kurmaca metin düşünülemez. Bir insan sanatı olduğu için kişiden ya da en azından kişiye özgü özelliklerden yoksun bir metin, roman olamaz (Çetin 2021: 144). Bunun için karakter, romanda önde gelen unsurdur.

Yazınsal metin türlerinin tarihsel süreçteki değişip gelişmeleri onların bünyesinde yer alan karakterlerin de farklılaşmasını sağlamıştır. Geçmişten günümüze olağanüstü kişiliklerden tamamen gerçeğe yakın bireylere doğru bir evrilme söz konusudur. Hatta, iç

konuşma, bilinç akışı gibi yöntemler sayesinde bireyin sadece düşünceleri eserlerde kendine yer bulur hâle gelmiştir.

Woolf, *Kurmacada Karakter* başlıklı yazısında edebî metinde karakter oluşturmanın önemini ifade ederken Arnold Bennett'in "İyi bir kurmacanın temeli karakter yaratmaktır, başka da hiçbir şey değildir. Stil önemlidir, olay örgüsü önemlidir, bakış açısının orijinalliği önemlidir. Ancak bunların hiçbiri karakterlerin ikna ediciliği kadar önemli değildir." (2020: 37) sözüne yer verir. Kendisi de bütün romanların aslında karakter yaratma ile uğraştığını, romanın, zaman içinde evrilmesinin karakteri ifade etme çabası olduğunu aktarır. *Savaş ve Barış*, *Madam Bovary*, *Gurur ve Önyargı* örneklerinden yola çıkarak büyük romancıların, göstermek istediklerini birtakım karakterler aracılığıyla anlatma yoluna gittiğini ifade eder. Dolayısıyla romanın karakterler üzerine kurgulandığını savunur (Woolf 2020: 37-57). Pamuk; roman okumayı, dünyaya oradaki karakterin gözünden, aklından, ruhundan bakmak olarak tanımlar. Ona göre insanlar şehre yeni gelen valiyi, dersine ilk kez girdiği bir öğretmeni, aynı odayı paylaşmaya başladığı iş arkadaşının kişilik özelliklerini merak ettiği gibi roman karakterlerini de aynı dürtüyle tanımaya çalışır (2011: 47-49). Bu durum da kişi unsurunu edebî metinde öne çıkarır. Yazar, böylece kurmaca karakterlere olan ilgiyi insanların hayatlarındaki bir olguya dayandırır.

Wood'a göre karakterler, kelimelerin bir araya getirilmesinden oluşur, bununla beraber kurmaca kişiler yaratmaktan daha güç bir şey yoktur. Usta yazar, karakteri metne dâhil edebilen yazardır. Bu da onları tasvirle değil, inşa etmekle mümkündür. Okur, nasıl konuştuğuna, kiminle konuştuğuna, dünyayı nasıl göğüslediğine bakarak o karakter hakkında önemli bilgiler edinebilir. Roman kişileri aslında binlerce farklı insan çeşididir. Karmaşık, derin, düz, karikatürvaridir. Kimisi gerçekçi bir biçimde resmedilmiştir. Bazı karakterler hakkında fikir yürütebilmek kolaydır ancak daha ilgi çekici ve başarılı olan, boşlukları ve eksikleri ile okuru provoke eden kişiler ortaya koymaktır. Yazar, edebî metinlerdeki kurmaca hayatların pek çoğunun başını ve sonunu, o hayatların gelişimini ve yanlışlarını, durgunluk ve savrulma dönemlerini gördüğümüzü dile getirir. Bu, ya başı ve sonu olan uzun romanlar yoluyla ya tek hayatın aşırı derecede sıkıştırıldığı novellalardaki gibi kesip biçimle ya da şimdiki geçmişe dönüştürerek yapılabilir. Anlaşılacağı üzere, sanatçı, karakterlerin canlı olmasını ister. Ayrıca okura karakterin kimi özellikleri ile ilgili bilgi verilirken derinliklerinin korunmasının doğru olacağını ifade eder (Wood 2013: 69-92; 2018: 31-32).

Kahraman ya da kişiler anlatısal türlerin olmazsa olmaz ögesidir. Kişilerin incelenmesi, anlatının en çekici alanlarından biridir. Karakter, okurların büyük çoğunluğu için anlatının merkez ögesi, anlatısal yapının oluşturucu unsurudur. Öykünün tutarlılığı ve bütünlüğü onun sayesinde sağlanır. Bundan dolayı karakter olmadan öyküler anlatılamaz, özetlenemez, değerlendirilemez, anımsanamaz. Kurmacanın kahramanı, bir insanın bariz ya da

gizli/mahrem niteliklerine sahip kurgulanıp yeniden yaratılmış bir kişidir. Sözcüklerin dışında bir varlığa sahip değildir. Kahramanların adları, fiziksel özellikleri, yaşadıkları yer, konuştukları dil eser hakkında bilgi verir. Dolayısıyla karakter, anlatının ana omurgası olmasının yanında eserin bütünü hakkında bazı göstergeleri de üzerinde toplayan ögedir (Eziler Kıran ve Kıran 2021: 291-323).

Sinema ve fotoğraf gibi farklı sanat dalları üzerine incelemeleri bulunan Chatman modern sanat anlatısının önemli özelliğinin, karakter üzerine yoğun biçimde eğilmesi olduğunu değerlendirir. Ona göre kişiler, yalnız olay örgüsünün içindeki işlevleri ile değil otonom varlıklar olarak değerlendirilmelidir. Bu özerk hâl, karakteri “biricik” olmaya götürür. Karakteri diğerlerinden ayıran özgün nitelikleri olmalıdır. Karakterlerin vücuda getirilmesi ve incelenmesinde kişilik psikolojisinin kuralları tatbik edilmelidir. Ruhیاتçılar, karakter mefhumunu pek sınırlamadıklarından kurmaca kişiler için de bir kısıtlamaya gidilmemelidir (Chatman 2009).

Karakter/Edebiyat Çalışmalarında Üç Soruşturma başlıklı kitaplarında Moi, Anderson ve Felski ortak kaleme aldıkları sunuş kısmında “karakter kurmacanın bizim üzerimizde hak iddia etme araçlarından biridir.” (Moi, Anderson ve Felski 2024: 23) derler. Ardından edebiyat eleştirisinin, bu meseleye hakkını tam olarak teslim edemediğini ileri sürerler (Moi, Anderson ve Felski 2024: 23-24). Toril Moi, karakterlerin gerçek kişiler gibi ele alınma tabusunun biçimci yaklaşımlardan kaynaklandığını belirtir. Bu konuda doğru bir tavrın metni, anlam dolu bir biçim olarak anlamaya çalışmak olduğunu ifade eder. Yani “İnsan faaliyetleriyle bütünleşik bir biçim olarak, eylem olarak, ifade olarak, müdahale olarak ve bir yanıt talebi olarak (...)” (Moi 2024: 57-62). Sözü edilen tabuyu aslında var olmayan bir sorun olarak gördüğünü belirten eleştirmen, karaktere odaklanmakla dile odaklanmak arasında temel bir çatışmanın olmadığını, nitelikli karakter eleştirmenlerinin her ikisini yaptığını belirtir. Son tahlilde karakterleri değerlendirirken “onlar hakkında nasıl konuştuğumuza, onları nasıl kullandığımıza ve onlara nasıl tepki verdiğimizize” bakmanın önemli olduğunu iddia eder ve bunun da bir “dil oyunu” biçiminde görülebileceğini belirtir (Moi 2024: 71-109).

Rita Felski “Karakterle Özdeşleşmek” yazısında özdeşleşmenin sanıldığından daha yaygın ve çeşitli biçimleri olduğunu ileri sürer (2024: 111). Özdeşleşme üzerine düşünmenin karakter üzerine yeniden düşünmek anlamına geleceğini ifade eden eleştirmen, özdeşleşmenin her tür karakter ve figürle kurulabileceğini dile getirir. Bu aynileşmenin karmaşık bir yapısı olduğundan söz eden Felski, hayat ve kurmacadan alınmış çeşitli malzemelerle bir araya getirilen bu “portmanto” yaratıkların çok çeşitli işlevleri olduğundan söz eder (Felski 2024: 112-113). Özdeşleşmenin “hızalanma, bağlılık, tanıma ve empati” olmak üzere dört çeşidinin olduğunu belirterek bunları detaylı bir biçimde açıklar. Hızalanma, odaklanma fikrine benzer ve eserin rolüne gönderme yapar. Bir bakıma, metinlerin, okur ve seyircinin karaktere erişimini şekillendiren biçimsel araçları ifade eder. Bağlılık ise okur ve

seyircilerin bazı figürlere diğerlerinden nasıl daha fazla yakınlık duyduyuyla ilgilidir. Daha çok kendimizi bir karaktere yakın ve onun yanında hissettiğimizde devreye girer ki karakterin bir şeyi temsil ettiği düşünülmemektedir (Felski 2024: 135-139). Tanıma ise, kişinin kendisini bazı karakterlerde diğerlerine oranla daha çok tanınmasına işaret eder. Söz konusu kavram daha çok bilmek, farkındalık ve iç görü durumu belirtmek için kullanılır. Bir açıdan tanımak, yeniden bilmek ve görmek anlamına gelir. Bu sayede kişi, bir başkasında kendini tanıdıkça kendisi hakkında da bir şeyler öğrenir. Empati ise "birinin hislerini paylaşmak ve bu hislere karşılık vermek" olarak değerlendirilebilir. Felski'nin "ironik özdeşleşme" kavramı da karakter incelemeleri için önerdiği çarpıcı kavramsallaştırmalardan biridir. İroninin ön koşul olduğu ya da ona dayanan bir özdeşleşme çeşidi olan bu durumda "yabancılaşma ve kopuş hissi" karakter ile okuru birbirine bağlayan bir işleve sahiptir. Ortak olan şey, başkalarıyla ortak hiçbir şeye sahip olmama ve toplumsal yaşam içinde çelişkili hissetme deneyimidir (Felski 2024: 146-162).

Amanda Anderson ise "Karakterlerle Birlikte Düşünmek" başlıklı yazısında, söz konusu durum için İngilizce ruminasyon kavramını önerir. "Bir şey üzerine tekrar tekrar, takıntılı bir şekilde ve yavaşça düşünmek (...) hem de geniş getirmek anlamına" gelen sözcüğe karakter incelemelerinde hiç odaklanılmadığını ifade eder (Anderson 2024: 179). Ruminatif düşünce biçimlerini romanda ve dilde aktarmanın zorluğundan söz eden eleştirmen, bu konuda diğer türlere nazaran oldukça ileride olan romanın bilinç akışı, serbest dolaylı söylem gibi yollarla bunu yaptığından bahseder. Ancak aktarılması zor olan şeyinse düşünmenin döngüsellik, tekarı ve sonuçsuzluğu olduğunu belirtir. Bir tür yönlendirme ya da rahatsız edici bir odaklanmayı içeren ruminasyonların, kendilerini ortaya çıkaran şeylerle tanımlandığını ileri süren Anderson, onların ahlaki şok ve rahatsızlıkların neticesi olduğunu belirtir. Trajik olaylar, utanç, statü zedelenmesi, adaletsizlik, arkadaşlara ya da aile bireylerine yabancılaşma, kayıp ya da kaybetme ihtimali gibi durumlar bunlar arasındadır (Anderson 2024: 181-182). Roman, ahlaki düşünmenin zaman içindeki karmaşıklığına hep ilgi duymuştur. Bunun bir çeşidi olan ruminasyon da kesinti ve süreklilik, dikkat dağınıklığı ve takıntıyı içermektedir Zihin okuma, iç görü ve dikkat biçimleri ruminasyonun okura sunduğu olanaklardan bazılarıdır (Anderson 2024: 188-220). Yaşar Kemal romanlarındaki çocuk karakterler, aşağıda da inceleneceği üzere suça sürüklenme, cinayetlere şahit olma, doğa ile yakın ilişkilerde bulunma, kimi konularda toplumsal baskıya maruz kalma, gerçeklikle ilişkilerinin tamamen kopuk olmaması gibi ortak özelliklerin yanında yukarıdaki paragraflarda belirtilen okurun karakterle özdeşleşmesi, folklorik öğelerin işlenmesi, olayların merkezinde olma, doğa duyarlılığı karşısında öncü rolde bulunma, yazarı kendi taraflarına çekme, hakkında fikir yürütmenin güç olması gibi alan yazınında yer alan kurmaca karakter özelliklerinin somutlaşması bakımından da örnek teşkil etmektedirler.

3. Çocuk Karakterlerin Anlatısal Konumu ve İşlevleri

Karakter, kurmaca metinlerin belkemiği olup anlatının diğer unsurlarına varlık ve gerçeklik kazandıran önemli bir öğedir. Yazınsal metnin hayatla kurduğu bağ kadar okurun ilgisini ve merakını da yönlendiren karakter, yazarların, yaratım sürecinde üzerinde en çok kafa yordduğu kurgunun merkezi fenomenidir. Çoğunlukla edipler ve okurlar tarafından başarılı bir karakter yaratmanın, anlatının kaderini tayin eden en önemli etken olduğu kabul görmüştür. Çünkü başarılı biçimde kotarılmış bir karakter, yazarın; bakış açısı, eleştiri, ironi vb. anlatım unsurları bakımından yazınsal olanaklarını attırıp elini güçlendirirken okura da metni bir bütün olarak kavramanın dışında tefekkür, bağlanma, şok, ahlaki düşünme ve özdeşleşme gibi imkânlar sunar.

Bu bölümde, Yaşar Kemal'in incelemeye konu romanlarındaki çocuk karakterlerin anlatıya olan katkıları, işlevleri, nasıl konumlandırıldığı incelenmiş, yapılan saptamalar ortak başlıklar altında verilerek değerlendirilmeler yapılmıştır.

3. 1. Aile Bireyi Olarak Çocuk

Yaşar Kemal'in romanlarında okurun karşısına genellikle geniş bir aile çıkar. Bu ailede anne, baba, çocuk yanında bir de büyükanne görülür. Yazar, eserlerinin şahıs kadrosu hakkında konuşurken yaşlılara ve özellikle çocuklara yer verdiğini "Ben romanlarımda yaşlılarla ve çocuklarla daha çok uğraşıyorum." (Kemal 2022a: 170) sözüyle açıklar.

Yılanı Öldürseler adlı romanda çocuk karakter Hasan, anne ve babasının yanında büyükanne ve amcaların da olduğu geniş bir ailede dünyaya gelir, büyür. Mesut, bütün tarafların mutlu olduğu bir evliliğin çocuğu değildir. Annesi, babası tarafından gayrimeşru ve ahlaki sınırların dışında bir yolla evlenmeye mecbur edilir. Annesi, evliliği sırasında bile başka bir kişi ile gönül bağı kurar. Bu ilişki ağı, bir cinayete yol açar; romanın temel çatışmasını teşkil eder. Hasan'ın, babası Halil ile ilişkisinde bilinmezlik hâkimdir. Halil, olay örgüsünün içinde güçlü bir karakter olarak yer almaz. Esmeye zorla sahip olması, Abbas tarafından öldürülmesi, ölümünden sonra da bazı batıl anlatıların öznesi hâline gelmesi dışında eserde etkin bir karakter değildir.

Çocuk yaşta yetim kalan Hasan, baba sevgisini tatmadan yetişir. Babası ile gönül bağı pek kuvvetli olmayan çocuk, annesi tarafından çok sevilir. Esmeye, Halil'le zorla evlenmesinden sonra hiç kimse ile konuşmaz. Hasan'ın doğumu, Esmeye'nin canına can katar; ona yeni bir hayat verir. Halil'in ölümünden sonra Esmeye'nin gözden çıkaramadığı tek varlık, oğludur. Onu bırakıp da başka bir yere gidemez. Buna karşın neredeyse toplumun birlik olup cinayet işlemesi için teşvik ve tahrik ettikleri Hasan, dünyada kendisini en çok seven kişiyi -annesini- öldürür. Hasan'ın hayatında büyükanne mühim bir yere sahiptir. Eserde adına yer verilmeyen bu karakter, Hasan'ın babaannesidir. Hasan'ın genellikle güzel ve güleç olarak hatırladığı

büyükana, oğlunun ölümü sonrasında farklı bir şahsiyete bürünür, toplumun olumsuz değer yargılarının mümessili olur. Roman kahramanı Hasan; mutsuz evlilik içinde büyüyen, babası cinayetin maktulü olmuş, annesi bu cinayetten mesul tutulmuş, annesi Esmen'in ölmesi gerekliliğine inanan amca ve babaanne ile aynı mekânda yaşayan bir karakter konumundadır.

Al Gözüm Seyreyle Salih adlı romanda Salih, aralarında sevgi ve saygı olmayan bir ailenin bireyi konumundadır. Bundan ötürü o, vaktinin çoğunu kendi evi dışındaki mekânlarda geçirir. Ailesine mensup kişiler dışındaki insanlarla beraber olmaya meyillidir. Kendi ailesindeki kişilerin Salih'e karşı üç farklı yaklaşımı vardır. Bunlardan ilki büyükannede görülür. O, Salih'i hiçbir şartta sevmez, çevresine yaklaştırmaz. İkinci yaklaşım annede görülür. Anne, zaman zaman Salih'e davranışları ve vurdumduymaz tavırları nedeniyle kızar. Ancak yine de bir anne merhametini çeşitli olay ya da durumlar vesilesiyle gösterir. Çocuğu sahiplenir, onun iyiyi bulması için çaba sarf eder. Üçüncüsü ise Salih'i olduğu gibi sevenlerin tutumudur. Aynı evde yaşayan büyük ablası ve eniştesi Mustafa, Salih'e karşı sevgi dolu ve samimi bir biçimde yaklaşır.

Salih'in babası Osman, yetim bir çocuk olarak büyür. Babası ile müspet bir ilişki ve iletişimin içinde bulunamayan Osman, kendi çocuklarına da babalık yapmaz. Hiçbir evladına şefkatle yaklaşmaz, sevgi belirtileri göstermez. Salih'in gözünde babası, sürekli evin huzurunu bozan içkiye müptela birisidir.

Kuşlar da Gitti adlı eserde çocuk karakterlerin ailelerine dair açık bilgilere rastlanmaz. Hayri, Tuğrul ve Süleyman'ın aileleri hakkında sınırlı malumat verilir. Ailesi hakkında en çok bilgi sahibi olunan kişi Hayri'dir. Geriye dönüş/analepsis yöntemi ile birkaç paragrafta onun söylem zamanına kadarki yaşamına dair bilgi aktarılır. Hayri, zengin bir ailenin çocuğu olarak doğar. Babasının cinayet işlemesi, annesinin katil eşini kurtarmak için elinde avucunda ne varsa harcaması üzerine Hayri de fakirliği tadar. Bu cinayet sonrası maktulün ailesi ile meydana gelen husumet dolayısıyla Hayri, annesi ile beraber İstanbul'a göç eder.

Tuğrul, eserde etkin rol almamasına rağmen temsil kuvvetine sahip bir karakterdir. Onun hayatına ve ailesine dair malumat da yeterli değildir. Florya'da kaldığı ve bir bekçibaşının oğlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgilerden hareket edilerek bir değerlendirme yapılabilir. O, varıl muhite mensup bir çocuktur, babasının ve dolayısıyla ailesinin muntazam bir kazancı mevcuttur; avcı çocuklar, onun babasının mesleğine öykünürler. Süleyman'ın ailesine dair bilgi, annesinin adının Zare olduğudur. Süleyman ve arkadaşları onun kilimini satar. O kilim Zare'ye annesinin hatırasıdır.

Yağmurcuk Kuşu adlı romanda yer alan iki çocuk da aile içinde kabul görmüş bireylerdir. Salman, üvey çocuktur. İsmail Ağa tarafından Çukurova'ya göç esnasında yolda bulunmuş ancak öz evlat gibi yetiştirilmiştir. İsmail Ağa Salmansız bir yaşamı aklına getirmez. Onu şahsi koruması yapar, gözünün önünde bulundurur. Zero da Salman'a sevgiyle yaklaşır.

Mustafa, doğduktan sonra Salman tarafından zorbalığa maruz kalınca Zero'nun Salman'a karşı duygularında farklılık olur. Bu durumu yine de İsmail Ağa'ya açıklamaz.

Romanın ikinci çocuk kahramanı Mustafa, aileye Salman'dan sonra katılır. O, dünyaya gelmesi için kurbanlar kesilip beklenen çocuktur. Onun doğumu ile Salman'ın üzerindeki ilgi bilinçli olmasa da azalır. Bebeğin doğuşu ile alaka ona yönelir. Bu durum Salman'ın psikolojik olarak kendini kötü hissetmesine sebep olur. Bununla birlikte iki çocuk da aile sevgisine erişmiş kişilerdir. Mustafa, silahlı kişilerce korunan çocuktur; akşamları eşkıyaların ev bastığı bir ortamda yetişir. Salman ise zaten babası tarafından kendisine tahsis edilen silahları kullanır. Hatta canı sıkıldığı zaman canlılara kurşun sıkacak kadar sınırları zorlar.

Eserlerdeki çocukların adları, hem yazarın onlara yaklaşımı hem de karakterlerin kimi özellikleri hakkında bilgi verir. Çocuk karakterlere verilen isimler güdümlüdür. Bu bağlamda Hasan, annesinin bütün olumsuzluklara karşın vazgeçemediği "güzel" bir çocuktur. Salih, bulunduğu yaralı martıya romanın tamamında merhem bulmaya çalışan, iyilik yapmak için çaba sarf eden temiz bir karakterdir. Kürt bir aileye mensup olan Süleyman'ın adı, barış ve huzuru çağrıştırır. Bu, yazarın politik duruşunun da yansımasıdır. Salman, özgür ve biraz başıboş olmayı tercih eder. Mustafa ise üvey evladın karşısında ailesi tarafından tercih edilen çocuk konumundadır.

Bal'ın (2024) anlatının cazibesi olarak nitelendirdiği okurun karakterle özdeşleşmesi, Yaşar Kemal romanlarındaki çocuklar için yerinde bir tespit olur. Okur, *Yılanı Öldürseler'de* Hasan'ın masumiyetini koruyup bir cinayetin faili konumuna düşmesini istemez. *Al Gözüm Seyreyle Salih'te* Salih'in martısının iyileşmesini diler. Okur, karakterin çaresizliğini kendi dünyasında yaşar. *Kuşlar da Gitti* romanında yazarın/anlatıcının muradı, o çocukların işlerinin bir an evvel yoluna girmesidir. Bunu okuyucular da beklemektedir. *Yağmurcuk Kuşu'nda* masum ve mazlum Mustafa, okurun merhamet duygusuna hitap eder. Okur ve karakterler arasında bir özdeşleşme olur. Okuyucuların çocuk karakterlere karşı duyduğu yakınlığın, yazarın bakış açısından kaynaklandığı da söylenebilir. Zira Yaşar Kemal de çocukların tarafındadır.

3. 2. Suça Sürüklenen Çocuk

Oğuzertem "Yaşar Kemal anlatılarının folklor kaynakları, hem çağdaş Türkçe edebiyatın, hem de onun sanatının bir yönüdür" (2018: 44) derken önemli bir gerçeğe işaret eder. *Yılanı Öldürseler'de* Esme kendisinin işlemediği bir cinayetin faili olarak görülür, ölümü istenir, en nihayetinde öldürülür. Bu sonucun ortaya çıkması sürecinde toplumun bireylerinin ortak hareket ettikleri görülür. Kişisel fikirlere sahip kişilerin dahi zaman içinde toplumdaki hâkim zihniyeti benimsedikleri görülür. Hasan, böyle bir sosyal çevrede yetişen çocuktur. En yakınıdakiler de köyün diğer bireyleri de onu cinayet işlemesi konusunda zorlar. Yaptıkları ve söyledikleri ile Hasan üzerinde bir baskı oluşturmaya çalışır. Amcaları Hasan'a silah hediye ederken babaannesi de kanın yerde kalmaması gerektiğini kimi zaman örtük kimi zaman bariz

biçimde Hasan'a iletir. Halk kültüründe var olagelen bazı inanış ve anlatılar da bir çocuğu ikna etmenin aracı yapılır. Köylü, oğlu kanını yerde bıraktığı için Halil'in hortladığını, yılanı dönüştüğünü anlatır.

Hasan, başlarda söylentileri kulak ardı eder. Fakat zamanla bilinçli harekete dönüşen bu telkinler, onun düşüncesinin değişmesine yol açar. Anlatılanlar rüyasına girmeye başlar. Yaşar Kemal'in romanlarında sık görülen "değişim" teması, bu kez Hasan'da görülür; çocuk, anne katili olur.

Al Gözüm Seyreyle Salih adlı romanda Salih, gördüğü mavi oyuncak kamyonu elde etmek, onunla oynamak ister. Ancak ekonomik durumlarının elverişsizliği yüzünden anne ve babasından bu parayı isteyemez. Zira onlar, oğullarının isteğinin ne anlam ifade ettiğinin farkında değildirler. Para, büyükkanada vardır ancak o da Salih'i pek sevmediğinden torununa yardım etmez. Para kazanmak için yanına çırak olmak istese de Demirci İsmail Usta, Salih'i işe almaz. Duyarsız bir çevrenin içinde kalan Salih, istediğini elde etmek için başka yollar arar. Evvela büyükkanasının sandıktaki paralarını çalmaya niyetlenir, bunun için girişimde bulunur fakat başarılı olamaz. Nihayetinde arkadaşı Bahri ile iş birliği yaparak Avukat Osman Ferman'ın oğlundan mavi oyuncak kamyonu çalar.

İlk zamanlar, giriştiği bu eylemin neticelerinden korkar. Ancak kendisine bir yaptırım uygulanmaz. Hatta Salih, büyüklerince çok ilgilenilen bir çocuk olmadığından başkaları bu olayın farkına bile varmaz. Bunun üzerine Bahri ile değişik oyuncakları çalarak hırsızlık eylemine devam eder, bu durumdan haz duyar. Böylece içinde yaşadığı toplumun duyarsızlığı bir çocuğu suça sürükler.

Kuşlar da Gitti adlı eserin muhtelif bölümlerinde, insanlara itimatlarını kaybettiklerinde çocukların aklından başkalarına zarar vermek geçer. Fakat böyle bir eylemde bulunmazlar. Sadece kendilerini çaresiz hissettiklerinde, kafes almak gayesiyle Süleyman'ın annesinin değerli halısını çalıp satarlar. Anlatıcı, bu durumu bir mecburiyet olarak gösterir. Çocuklar da bu girişimlerinden dolayı pişmandırlar. Biraz para kazandıktan sonra o halıyı kendileri satın alıp gerçek sahibine hediye etmek isterler.

Yağmurcuk Kuşu'nda kötü muameleye maruz kalmış, ölümün kenarından dönmüş bir çocuk en sonunda katil olur. Salman öz ailesi düşman kuvvetler ya da şakiler tarafından öldürülmüş, kendisi de ölüme terk edilmiş biçimde bulunur. Yaraları sağalır, kendisi de güçlü kuvvetli bir bireye döner. Evlatlık olduğu aileye yeni bir çocuğun doğması, ilginin o yeni aile ferdine yönelmesi, sevdiği atın satılması onun psikolojik durumunu menfi yönde etkiler. Büyükler tarafından anlatılan öyküler, verilen nasihatler sayesinde çocukların "öfke ve korku gibi belirli duygular ile toplumsal olarak kabul edilebilir yollarla baş etmeyi öğrenmeleri gerekir" (Stearns 2023: 11). Bu yapılmadığından duygularını kontrol altına alamayıp kendini kaybeden Salman, "Babamı öldürecekler" der, beklenmedik bir anda babasını kendisi öldürür.

Yaşar Kemal'in romanlarının, Woolf'un (2020: 35-56) ifade ettiği, insanı ve yaşamı ilgilendiren her konuda düşündürme gücüne sahip oldukları söylenebilir. Yazar, toplumun etkisi ile değişen/dönüşen çocukları ele alırken bu karakterler üzerinden toplumu, toplumsallığı, içinde yaşanan ortamın bireyi müspet veya menfi nitelikte biçimlendirme yeteneğini de irdeler.

3. 3. Cinayete Şahit Olan Çocuk

Vermeule "Bir romanın ilk cümlesi her zaman düşünmeye değerdir. Yalnızca bizi anlatıya bağlamaz, aynı zamanda, sanat eserinin geri kalanının mücadele ettiği şeye karşı bir sınır çizer." (2013: 13) diyerek başlangıç cümlesinin önemini vurgular. *Yılanı Öldürseler* adlı romanda Hasan, daha altı yedi yaşındaki bir çocuğun ömrü boyunca unutamayacağı çok zor bir olaya şahit olur. Esmeye için hapisten kaçan Abbas, Hasan'ın babası Halil'i bir akşam yemeği sırasında silahla vurarak öldürür. Bu roman da "Babası öldürüldüğünde Hasan ya altısında, ya yedisindeydi." (Kemal 2021a: 7) cümlesiyle başlar. Hasan'ın, babasına ait son hatırası bu ilk tümcede dile getirilen olaydır. Tanık olduğu cinayet sahnesi, gözlerinin önünde hep canlıdır. Duyduğu bir barut kokusu onu cinayet anına götürür. Altı yedi yaşındaki bir çocuk için cinayet mekânında bulunmak, kendi başına büyük bir travma iken öldürülen kişinin öz babası olması, o çocuk için daha büyük bir yıkımdır. Çocuk, bütün hayatı boyunca bu birkaç dakikalık hadisenin üzerinde bıraktığı izle yaşayacaktır.

Al Gözüm Seyreyle Salih'te Salih, Metin'e karşı derin bir sevgi besler. Hayallerinde o vardır. Balıkçılıkla meşgul olan Metin, bu işi bırakıp kaçakçılık yapmaya başlar. Metin'in kanunsuz işlerde beraber olduğu arkadaşlarıyla buluşmasını Salih dikkatle takip eder. Bu uğurda kimi zaman geceleri evinin dışında geçirir. Salih, bir gün kaçakçıların konuşmalarından, Metin'i pusuya düşürüp öldüreceklerini anlar. Ancak olacaklara engel olamaz. Salih, kaçakçılar arasındaki çatışmaya ve Metin'in öldürülmesine şahit olur.

Kuşlar da Gitti, çocuk karakterler üzerinden doğanın değerinin bilinmemesi, çevrenin tahrip edilmesi, geleneklerin yavaş yavaş terk edilmesinin anlatıldığı bir İstanbul romanıdır. Bu durumda bile Yaşar Kemal, eserinin fonunda bir cinayete yer verir. Hayri'nin babası öldürülür. Cinayetin kendisine bizzat şahit olduğuna dair doğrudan bilgi verilmez ancak Hayri'nin hayatının ekseni, babasının bir başkasını öldürmesiyle değişir. Yaşadığı yeri ve ailesini bırakarak kendisi için yabancı bir şehre gidip orada tutunmaya çalışır.

Yağmurcuk Kuşu'nda Mustafa da Salman da silahların eksik olmadığı bir ortamda yetişir. Bu, onların yaşam tarzı olur. "Eşkiya" tipine diğer pek çok eserinde olduğu gibi Yaşar Kemal'in *Yağmurcuk Kuşu*'nda da yer verilir. Bu romanda Memik Ağa tarafından haksızlığa uğradığını düşünen Halil, kendi hukukunu korumak için dağa çıkar. Memik Ağa'yı öldürür,

evini yakar. Bundan sonra da dünyadaki kötülere savaş açtığı mesajını köye iletir. Yazar burada İnce Memed'de görülen "mecbur insan" tipini çizer.⁵

Aynı eserde Hüsne adlı karakter, askerlik görevini yerine getiren Duran'la nişanlıdır. Köyün başka bir ferdi olan Osman, Hüsne'yi kaçıır, onunla evlenmek ister. Bu tek taraflı bir istektir. Daha önce yatak ve iâşe için gerekli malzemeyi hazır ettiği mağaraya Hüsne'yi cebren götürür. Birlikte olacaklarken kız hayatını kaybeder. Osman, birkaç gün sonra serbest kalır. Duran, askerlik dönüşü Osman'ı köy meydanında yakalar, öldürür, cesedini yaban hayvanlarının yemesi için yazıda bırakır. Onu oradan kaldırmak isteyenleri de ölümle tehdit eder. Hukuku uygulayacak olanların tesis edemediği adaleti Duran, kendince sağlar. Salman, hem cinayete hem de ölüm sonrası cesede uygulanan muameleye şahit olur. Çocuk karakterler romanda ölüm ile yan yana yetişirler.

Parla'nın ifade ettiği gibi başlarda kenarda yer alıp izleyen karakterler, zamanla olayların merkezinde bulunmaya başlar, başkarakter konumuna erişir (2023: 261-274). Çocuklar, kişiliklerini içinde şiddet/cinayet olgusunun da yer aldığı bir yaşam çemberi doğrultusunda şekillendirir. Bu şartlar altında yetişen çocuk karakterler, bastırılan şiddet duygusunun ortaya çıkmasının göstereni olurlar.

3. 4. Doğa ile İlişkisi Bakımından Çocuk

Doğa ve doğa varlıkları, Yaşar Kemal romanlarında önemli bir yer tutar. İnsan ve toplum gerçeğini eserlerinde yansıtan yazar, doğayı, onun insan üzerindeki etkisini ve zaman içindeki dönüşümünü yapıtlarında dile getirir. Romanlarda doğa, bazen kalabalıklardan kaçıp sığınacak bir huzur köşesi, bazen karakterin saklandığı mekân olur. Canlı ve destansı tasvirlerle göz önüne getirilir. Okurun güçlü bir roman karakteri gibi okuyup çözümlemesine açıktır. Yazar, toplumsal değişim, feodal yapı, makineleşme gibi kimi sosyolojik öğeleri de doğa üzerinden anlatma yolunu tercih eder.

Eserlerinde insan psikolojisini doğa ile ilişkileri bağlamında ele almayı yeğleyen yazar, çocuklara da böyle yaklaşır ve eserlerinde bunu işler. Doğa karşısındaki duygusal tavırlarıyla çocuklar, yazara zengin içerik oluşturma fırsatı sunar. Sanatçı, bir röportajında (Gürsel 2008: 63) çocukların, kendisinin zayıf noktası olduğunu, bundan dolayı eserlerinde birinci sırayı

⁵ Yaşar Kemal, mecbur insan tipini şöyle açıklar: "Demek ki bu dünyada mecbur olan kişiler var, diye düşündüm gençliğimde. Sonra düşündükçe, okudukça dünyanın baş kaldırmaya mecbur kişilerle dolu olduğunu gördüm. Dünyamızı bu baş kaldırmaya mecbur kişiler yapmış, yapıyordu. Bu baş kaldıran kişiler insanlığın özüydü. Ve dünyayı onlar değiştirerek bu duruma getirmişlerdi. Bundan sonra da onlar dünyamızı değiştirerek, geliştirerek, kötülüklerle karşı koya koya ileriye, daha insanca yaşanacak bir dünyaya götüreceklerdi. Üstelik de, her şeylerini, canlarını yitireceklerini, yenilgiyi bile bile savaşıma girecekler, bir de bakmışsınız ki, sonunda bunlar yengiyeye ulaşmışlar. Çağımızda, günümüzde çok mecbur insan biliyorum. İş genelleştirsek insanlık baş kaldırmaya mahkumdur. Mecburlar, insanın içindeki başkaldırının eylemcileridir. İnce Memed'de, dört roman boyunca bu baş kaldırmaya mecbur insanın derinine kadar inmek istedim. Birinci kitapta İnce Memed eşkıyalığa rastgele başlamıştır. Ama ona gereksinmesi olan halk onu yakalamış, onu istediği yola çekmiştir. O, ne kadar bilinçsiz de olsa, artık baş kaldırmaya mecbur insan yoluna girmiştir (Kemal, 2022a: 150)."

çocuklara verdiğini; onların da doğa karşısında duygusal davrandıklarını ifade eder. Doğa, Yaşar Kemal romanlarında çocukların duygularının dışa vurulduğu bir mekân özelliği taşır.

Oğuzertem (2018: 53-54)'e göre Yaşar Kemal, doğaya karşı tavır ve duyarlılığı ile dünya edebiyatında öncü bir role sahiptir. Dünyada 1970'li yıllardan itibaren ciddi biçimde gündeme gelmeye başlayan ekoloji konusu, Halikarnas Balıkcısı ve Sait Faik Abasıyanık'la birlikte Yaşar Kemal sayesinde Türk edebiyatında daha önce başlamıştır. 1950'den sonra yazmaya başlayan Yaşar Kemal'in romanlarında doğa, mekân olmanın yanında bir karakter gibi güçlü konumdadır.

Yılanı Öldürseler romanında doğa önemli bir yere sahiptir. Doğa canlıları ve doğanın kendisi Hasan'ın en yakın dostlarıdır. Hasan'ın arkadaşı yoktur, oyun oynadığı görülmez. Oyuncağı, kendisine hediye edilen silahtır. Doğa, onun, içinde bulunduğu ortamdan uzaklaşıp bir başına kalabildiği kendine ait bir köşedir. Gününü tabiatın içinde geçirmekten mutlu olur. Yırtıcı bir hayvan olan kartalları besleyip büyütür. Bu durum onun içindeki öldürme güdüsünün göstergesi sayılabilir. Karakter üzerinde bastırılan şiddet olgusu onun doğa ve doğa canlıları ile ilişkisi sırasında ortaya çıkar. Doğa ile ilişkisi Hasan'ın masumiyetten katillığe doğru ilerleyen yolculuğunun da göstergelerini barındırır. Beslediği kartalları, içinde bulunduğu çıkmaz neticesinde öldürmeye başlar. Hayvanlara sayısız kurşun atar.

Kayalıklar ve dağlar, Hasan için kimi zaman bir kaçma, sığınma yeridir. Cinayet sonrası Anavarza kayalıklarına kaçır, orada saklanır, jandarmaya orada yakalanır. Yaşar Kemal'in diğer bazı romanlarında da haksızlığa uğrayıp "mecbur insan/soylu eşkiya" rolüne giren karakterlerin sığındığı dağlar, Hasan'ı da kısa süreliğine koruması altına alır, sığınak rolü üstlenir.

Al Gözüüm Seyreyle Salih'te deniz, önemli bir unsur olarak okurun karşısına çıkar. Çukurova coğrafyasını eserlerinde neredeyse başrolde işleyen sanatçı 1950 yılından sonra İstanbul'a gelir. Mekân olarak 1970'lerin İstanbul Şile'sini belirlediği *Al Gözüüm Seyreyle Salih*'in Salih'i en huzurlu vaktini doğa ile baş başa kaldığında geçirir. Doğaya yakın olmak, onun için insanlardan uzak olmak demektir.

Kuşlar da Gitti adlı eserde zamanlarının çoğunu ormanda geçiren çocuklar anlatılır. Neredeyse okurda çocukların ormanda yaşadıkları izlenimi uyanır. Orman, onların yaşamlarına devam edebilmeleri için gerekli maişet kapısı gibidir. Bu eserde karakterler, Bennet ve Royle'ün (2018: 87) ifade ettiği gibi sadece birer roman nesnesi değildir. Yaşar Kemal, çocuk karakterlerine sıcakkanlı bir tavırla yaklaşır. Hatta onların tarafını tuttuğu görülür. O, azat buzat yapan çocuklardan yanadır. Onların para kazanmalarını ister. Hatta çocukların, Zero'nun halısını çalmalarını da bir mecburiyete bağlar. Bu, okurda da çocuk karakterlere karşı bir sempati doğurur. Böylece Felski'nin (2024: 111-162) ifade ettiği özdeşleşme ortaya çıkar. Okuyucu, o çocukların hislerini paylaşır, o duygulara bir karşılık

verir. Yazarın çocuklara karşı duyduğu bu sempati, onun karakterleştirme gücüne de katkı sağlar.

Yağmurcuk Kuşu adlı romanda çocuk karakterler hem çevrelerinde olan bitenlerden hem de rahatsız oldukları insanlardan uzaklaşmak istediklerinde doğaya koşarlar. Doğa, huzurun kaynağıdır. Mustafa doğal hayatın içinde o kadar mutlu olur ki bazen kendini bir kuş varsayarak o canlılar gibi hareket eder. Toplumun içinde belli korkularla yaşayan Mustafa tabiata çıktığında kendini özgür ve mutlu hisseder. Anlatıcı, Mustafa'nın bir arıya dalıp hayal dünyasına geçmesini anlatır. Doğaya ait unsurlar Mustafa'yı bir hayale sevk eder. Bu düşler, korkulardan arındığı mekândır. Orada rahata erer. Hayal âleminden tekrar çıktığında ise olumsuzluklar yine üzerine gelir. Eski korkak hâline rücu eder.

3. 5. Toplumsal Baskıya Maruz Kalan Çocuk

Yılanı Öldürseler romanında Hasan hem katildir hem kurbandır. Annesi dışında toplumun bütün bireyleri Hasan'ın üzerinde psikolojik baskı kurarak saf bir çocuktan anne katili yaratır. Yaşı, işlediği cinayeti anlayıp anlamlandırarak kadar büyük değildir. Çevresinde bulunan hemen herkes tazyiki her geçen gün artan bir baskıda bulunur. Bir müddet sonra Hasan, gerçek ile düş arasındaki farkı anlayamaz hâle gelir. En nihayetinde öldürme eylemini icra eder.

Toplumsal düzen içindeki bireyler oç alma, kan davası gütme gibi inanışların etkisi ile Hasan üzerinde baskı kurarlar. Bu anlayışla Hasan'a en çok tesir eden roman karakteri, büyükanadır. Bu yaşlı kişi, oğlunun kan davasını güder, kanın yerde kalmamasını ister. Bu iş için uygun kişi olarak kendi oğullarını değil, torunu Hasan'ı görür. Töre adına bütün insanlar ortak hareket ederek bir çocuk katil yaratırlar.

Al Gözüm Seyreyle Salih'in başkişisi, 1970'li yıllarda İstanbul'un Şile kasabasında yaşayan bir çocuktur. Bu çevrenin insanları erkek, kadın ve çocukların mutlaka çalışarak eve para kazandırması gerektiği görüşüne sahiptir. Salih, bu duruma muhalif davranır. Toplum tarafından kendisine verilen rolü oynamaz. Bu nedenle hem aile bireyleri hem çevresindeki diğer insanlar onun üzerine gider. Salih, işe yaramaz bir aylak olmakla itham edilir. Bu baskı Salih'in üzerinde kendini sürekli hissettirir.

Yağmurcuk Kuşu'nda Mustafa, toplumsal bir baskıya maruz kalmaz. Herhangi bir yönlendirmenin nesnesi olmaz. Ancak Salman'ın varlığından dolayı büyük bir korku hisseder. Salman'ın bulunduğu her mekân, Mustafa için sıkıntı dolu bir yere dönüşür. Hatta Mustafa, Salman'ın kendisini öldüreceğini düşünür. Romanın sonuna doğru Salman üzerinde toplumsal baskı görülür. Salman, Wood'un (2013: 69-92), hakkında fikir yürütmenin zor olduğu, boşlukları ve eksiklikleri ile okuru provoke eden roman kişisine örnektir. Onun hayatı ile ilgili esrar çoktur. Hatta üvey babasını niçin öldürdüğü sorusunun cevabı da yazar/anlatıcı

tarafından verilmemiştir. Bu bilinmezliklerin peşine düşen okur, eserdeki bilmeceyi çözmek için gayret gösterir.

Yazar, bazı haberlerin halk arasında yayılmasını, diyaloglar sayesinde sahneleme tekniğini kullanarak aktarır. Yazar, kişilerin kendi aralarında cereyan eden ancak zamanla bütün köy sathına yayılan söylentiler aracılığıyla karakter üzerindeki baskıyı okura gösterir. Salman, annesi, İsmail Ağa ve Dal Emine ile ilgili dedikoduların etkisinde kalır, cinayete giden yolda ilerler.

Bazı okurlar, Felski'nin (2024) "ironik özdeşleşme" şeklinde terimleştirdiği durumu çocuk karakterler ile yaşayabilirler. Yaşar Kemal romanları, her ne kadar modernizm geleneği içinde yer almasa da onun karakterlerinde söz konusu gelenekteki bazı kişilik özellikleri gözlemlenebilir. Salih, çevresi tarafından büyük oranda dışlanır, işe yaramaz bir çocuk olarak görülür. Dahası, kendisini anlamayan insanlar arasında yaşar. Hayri, Süleyman ve Semih kafesteki kuşlara iyilik yapmayan, doğaya karşı duyarsız insanlar içinde var olmaktan muzdariptir. Salman da hemen herkese düşman olabilecek kadar çevresinden kopar, uzaklaşır. Toplum düzeninde yalnızlık çeken bireyler, bu roman karakterleri ile ironik özdeşleşme içinde olabilirler.

3. 6. Roman - Gerçeklik İlişkisi Bakımından Çocuk

Yaşar Kemal, çocukları sadece kurmaca varlıklar olarak değil, gerçek yaşamda çözülmesi gereken sorunları bulunan bireyler olarak da görür. Onun romanlarındaki çocukların yüklendikleri sorumluluklar bir yetişkinden daha az olmaz. Yazar, söz konusu durumu okura açık eder. Bu, çocuk sorunlarını dile getirmenin bir yöntemidir. Yazar, aydın farkındalığı ve endişesine sahiptir. Dünya çocukları için kaygı duyar. Çocukların hem dünyada hem ülkemizde durumlarının parlak olmadığını dile getirir. Çocukların özgürlüklerini yaşayamadıklarını düşünür (Kemal, 2022b: 205).

Romandaki kişiler kurmaca dünyaya ait, dönüştürülmüş figürlerdir. Yazar, belli dokunuşlarla onları kurmacaya dâhil eder. Tekin'e göre, "Bir romancının, anlatıyı sürükleyecek kişiyi, anlatının niteliğine uygun olarak çizmesine, ona beşerî bir yapı kazandırarak canlandırmasına karakterizasyon denir" (2012: 88). Chatman, bunu "karakterleştirme" olarak kavramlaştırır ve "Yazıda bir insanın görünümünü, eylemlerini düşüncelerini ve yaşamla ilgili davranışlarını açıkça betimlemek (2009: 99)" şeklinde tanımlar. Bütün bunlardan yola çıkarak yazarın hedefinin, eserde yaşayan bir karakter yaratmak olduğu ifade edilebilir. Bir romanın içeriği de gerçeğin nüvelerini taşısa bile yazar tarafından zihinde yeniden şekillendirilmiştir. Bichsel'in dediği gibi "Hikâye anlatıcısını gerçekleri anlatmaya zorlamak onu öldürmekten başka bir şey değildir" (2022: 22). Kendisini bir "hikâye anlatıcısı" olarak gören Yaşar Kemal'in yapıtlarında da karakter, olay örgüsü, öykü zamanı, mekân gibi unsurların nesnel gerçeklikten tamamen bağımsız olduğu söylenemez. Onun hayatında,

kurmaca dışı yazdığı yazılarda ve bazı söylemlerinde, romanlarının gerçeklikle ilişkisinin izini sürmek mümkündür.

Yaşar Kemal, *Yılanı Öldürseler* adlı romanının içeriğini 1962 yılında yazdığı "Anadolu Çocuğu" başlıklı yazısında aktarır. Yazar, Anadolu'da bir cinayetin faili olan çocuk sayısının fazlalığından yakınır. Eser, sanatçının Kozan Hapishanesinde tanıştığı bir çocuğun başından geçenleri anlatır:

Yılanı Öldürseler'de anlatılanlar, yazarın, kahramanından dinlediği gerçek bir yaşam öyküsüne dayanmaktadır ve yazar, üçüncü kişide başlattığı anlatıya zaman zaman birinci kişi anlatıcıyı da yerleştirerek "yaşanmışlığı", "yazarın oradalığını" bir kez daha vurgulamış olur (Oğuzertem 2018: 51).

Birinci kişi anlatıcı, yaşanmışlığı ve yazarın oradalığını vurgulasa da "saf okuru 'ben' diyen kişinin yazar olduğuna inanmaya yöneltir. Elbette bu yazar değil, Anlatıcı, daha doğrusu Anlatan-Ses'tir ve Anlatan Ses'in zorunlu olarak yazar olmadığını (Eco 2022: 27)" bilmek, örnek okurun kurmaca-gerçek ilişkisinde farkında olması gereken bir durumdur.

Al Gözüm Seyreyle Salih adlı eserde İstanbul'un bir Karadeniz kasabasında yaşayan insanları anlatılır. Eserin içeriğinde romanın yazıldığı döneme ait Türkiye'nin siyasi ve sosyal durumuna dair mesajlar bulunur. Salih toplumsal olayların, örgütlü hareketliliğin, ideolojik çatışmaların kendini hissettirdiği bir dönemde yaşar. Bu durum Said'in "dünyevilik" dediği niteliğe işaret eder: "Metinlerin, en hafif biçimlerinde bile her zaman etrafa, zamana, yere ve topluma dolanmış biçimleri vardır- kısacası, metinler dünyadadırlar ve dolayısıyla dünyevidirler" (2006: 124).

Romanın hikâye zamanı, 1980 Askeri Darbesine giden zaman dilimidir. Salih'in aklından geçenler, döneme dair bir izlenim yaratır. Bahri'yi polis yakalar, karakola götürür. Orada ona işkence eder. Salih'in kurgusunda Bahri'nin cinsel organına elektrik vermek, ağzına sokulan borudan vücudunu şişirmek gibi görüntüler ortaya çıkar. Bu düşünceler, yazarın kendi yaşamındaki şahitliklerinin çocuk karakter üzerinden sunulmasıdır.

Romanın gerçekliğe dokunan yanlarından biri de Salih'in ve yazarın müşterek huylarıdır. Salih, çevresini seyretmeyi çok sever. Yaşar Kemal de çocukluk huylarından birinin "seyretmek" olduğunu ifade eder. Kendisinin dünyaya her şeyi izlemeye geldiğine inandığını söyler (Kemal 2022a: 43). Salih'in "seyretme" huyu, yazarın hayattan alıp eserine koyduğu bir niteliktir.

Yaşar Kemal, Cumhuriyet gazetesi için röportajlar hazırlamak amacıyla Anadolu'yu dolaşarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu şehirlerinden insanlara dair haberler derler, bunları röportaj olarak gazetede yayımlar. Bu yazılar *Baldaki Tuz*, *Zulmün Artsın*, *Ağacın Çürüğü* gibi eserlerde kitap hâline getirilmiştir. Yazarın İstanbul'daki sokak çocuklarını konu edinen röportajlarını derlediği *Allah'ın Askerleri* adında bir yapıtı daha vardır. Yaşar Kemal, bu kitapta

yer alan *Kuş Yağmuru*, *Uçak Yağmuru* başlıklı yazısında *Kuşlar da Gitti* romanının içeriğine paralel biçimde Florya'da kuş avlayan çocuklardan bahseder. Bu bakımdan söz konusu romanın gerçeklikle bağı tamamen kopuk değildir.

Yağmuncuk Kuşu adlı eser, Yaşar Kemal'in hayatından izler taşır. İşgal nedeniyle ailesinin Van'dan göç edip bir buçuk yılda Çukurova'ya gelerek orada ikamet etmesi, yol sürecinde yaşananlar ve gözlemler, yolda biçare bulunup evlatlık alınan çocuk, yerleşilen yerde ailenin öz evladının doğması gerçek ile kurmaca dünya arasındaki benzerliklerdir. Eserde başkarakterler Mustafa ve Salman her ne kadar yeniden kurgulanmış olsalar da gerçek hayatta karşılıkları olan kişiler olarak değerlendirilebilir. Bu görüş dile getirilirken yine de romanın kendi kurmaca bir gerçekliği olduğu, yazarının zihninde yeniden oluşturularak okurun dikkatine sunulduğu unutulmamalıdır.

Sonuç

Eserlerinde geniş bir kişi kadrosu bulunan Yaşar Kemal'in yapıtlarında çocuk karakterler, bazen başkişi bazen de ikincil karakter olarak önemli bir yer tutar. Çocuk karakterler, *Yılanı Öldürseler*, *Kuşlar da Gitti*, *Al Gözüm Seyreyle Salih* ve *Yağmuncuk Kuşu* romanlarında da olay örgüsünün merkezinde bulunan bireyler olarak görülür. Bu çalışmada adı geçen eserler incelenerek Yaşar Kemal'in romanlarında çocuk karakterlerin anlatsal işlevleri ve konumuna ilişkin bazı örüntüler ve ortaklıklar saptanmıştır.

Yaşar Kemal, romanlarında çocuk kişileri mutlu aile beraberlikleri olan, çevresi tarafından değer gören, güzel giydirilen, aile içinde söz hakkı olan karakterler olarak işlememiştir. Bu çocuklar, yakın çevrelerinden birinin doğal olmayan ölümlerine, öldürülmelerine şahit olurlar. Bu yaştaki bireylerin kabullenmesi güç olay ve durumları psikolojik olarak rahat atlatan kişiler gibi görünseler de Yaşar Kemal'in kurguladığı gerçeklikteki çocuklar yalnızlık hissini de içten içe yaşarlar. Çevresindekiler, onların duygularını dünyaları ile ilgilenmez. Durum böyle olunca da çocuk ve çevresi arasında kuvvetli bağların kurulması mümkün olmaz. Bu yüzden çocukların etraflarında kendilerine yakın buldukları insan sayısı sınırlıdır. Bu noktada doğanın onlar için bir sığınak işlevi gördüğü söylenebilir. Tabiatın içinde kurdukları düşlerle yalnızlıklarını gidermeye çalıştıkları görülür.

Yaşar Kemal romanlarında çocuk karakterler, kimi zaman iç içe geçen gerçekle düş arasındaki çizgiyi tam olarak belirleyemezler. Zaten sözü edilen romanlarda düş, hayal kurma, meşakkatli zamanlarda çocukların gerçeklikten uzaklaşıp rahatlamasını sağlayan önemli bir vasıtadır. Bu hayallerinde her zaman görüştükları, çevrelerinde bulunan insanlar da hayatta karşılıkları olmayan kendi zihin dünyalarında yarattıkları kişi veya unsurlar da yer alır.

Çocukların kendilerini mutlu ve huzurlu hissettikleri anlardan biri doğa ve doğa canlıları ile yan yana geldikleri zamanlardır. Yaşadıkları ortamdan genellikle uzaklaşmak

hatta kaçmak istedikleri doğa, onlar için bir kurtarıcı rolü üstlenir. Bazı hayvanlarla zaman geçirmek ruhlarına huzur verir. Doğa, bu çocuklar için iç huzuru yakaladıkları yerdir. Bununla beraber doğal ortam, çocukların açığa vurmadıkları/vuramadıkları bazı duygularının su yüzüne çıktığı yerdir. Günlük yaşamlarında herhangi bir olay, durum veya kişiye kızan ama bunu dile getiremeyen çocuklar, doğayı ya da doğaya ait unsurları tahrip ederken görülür. Hayvanlara kurşun sıkma, vurma, onların yuvalarını dağıtma eylemleri çocukların duygu dünyalarının, öfkelerinin açığa çıktığı göstergelerdir.

Yaşar Kemal'in romanlarında çocukların suç işledikleri gerçeği de vardır. Küçük yaştaki karakterler katil ya da hırsız rolleriyle okurun karşısına çıkar. Onların bu duruma düşmelerinde ailelerinin ya da mensubu oldukları toplumsal yapının etkisi güçlü biçimde hissedilir. Çukurova romanlarında "töre" kavramı çocukların zihinlerine işlendiği görülmüştür. Dolayısıyla zaman içinde "yapılması gerekenler" çocuklara bir kültürel kod gibi aktarılmıştır. Cinayet, Çukurova romanlarında -kültürel farklılaşmanın daha az olduğu bu bölgeden bahseden örneklerde - görülür. İstanbul'un mekân olduğu eserlerde çocuklar hırsızlık yapar. Onların bu eylemlerinde şartların imkânsızlığı ve insanların çocuklara karşı tutumları etkilidir. Bu eylemleri sonrasında çocuklar, hapis hayatıyla tanışır.

Yaşar Kemal romanlarındaki çocuk karakterler gerçek hayatla ilişkilendirilebilir. Yazar, bu karakterleri inşa ederken kimi zaman bizzat kendi yaşamından, kimi zaman da şahitliklerinden yararlanmıştı. Ancak yazar, onları kurguya dâhil ederken engin düş gücüyle çocuklara farklı ve özgün bir biçim kazandırmıştır. Genel olarak çocuk karakterlerini mecbur insanlardan seçen Yaşar Kemal, onlara hoşgörülü bir biçimde yaklaşmış ve onları anlamaya çalışmıştır. Çocukların şahsında bazı toplumsal sorunları irdelerken onlar aracılığıyla düşünmüş, birtakım teklifler ileriye sürmüştür. Böylece Türk edebiyatında adı daima anımsanacak çocuk karakterler yaratmayı başaramıştır.

Kaynaklar

- Andaç, Feridun. 2023. Yaşar Kemal Sözü'nün Büyücüsü. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Anderson, Amanda. 2024. Karakterlerle Birlikte Düşünmek Karakter/Edebiyat Çalışmalarında Üç Soruşturma. Çev. Alara Çakmakçı. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Bal, Mieke. 2024. Anlatıbilim/Anlatı Kuramına Giriş. Çev. Uğur Gezen, Çev. İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Bichsel, Peter. 2022. Edebiyat Dersleri. Çev. Ahmet Sarı, Şahbender Çoraklı. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Cansever, Edip. 2010. Sonrası Kalır II. İstanbul: YKY.
- Çetin, Nurullah. 2021. Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Chatman, Seymour. 2009. Öykü ve Söylem. Çev. Özgür Yaren. Ankara: De Ki Yayınları.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. 2010. Bütün Şiirleri 2. İstanbul: YKY.

- Eco, Umberto. 2022. Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti. Çev. Kemal Atakay. Can Yayınları.
- Erbaş, Şükrü. 2015. İnsanın Acısını İnsan Alır/Bütün Yazıları-1. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Eziler-Kıran, Ayşe. ve Kıran, Zeynel. 2021. Yazınsal Okuma Süreçleri. İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Felski, Rita. 2024. Karakterlerle Özdeşleşmek Karakter/Edebiyat Çalışmalarında Üç Soruşturma. Çev. Alara Çakmakçı. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Glück, Louise. 1994. Seçme Şiirler. Çev. G. Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gürsel, Nedim. 2008. Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı. İstanbul: Doğan Kitap.
- James, Henry ve Besant Walter. 2018. Kurgu Sanatı. Çev. T. D. Odabaşı. İstanbul: Laputa Kitap.
- Karakuş Öztürk, Hatice. (2017). "Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler". İğdir Üniversitesi Sosyal Bil. Dergisi, (13), 253-276.
URL:<https://dergipark.org.tr/pub/igdirsosbilder/article/1044985>
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. 2017. Anamın Kitabı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kemal, Yaşar. 1995. Baldaki Tuz/Yazılar, Konuşmalar. İstanbul: Can Yayınları.
- Kemal, Yaşar. 2020. Kuşlar da Gitti. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar. (2021a). Yılanı Öldürseler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Y. 2021b. Al Gözüm Seyreyle Salih. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar. 2021c. Yağmuncuk Kuşu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar. 2022a. Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar. 2022b. Ağacın Çürüğü. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Le Guin, Ursula. 1990. Mülksüzler. Çev. L. Mollamustafaoğlu. İstanbul: Metis Yayınları.
- Moi, Toril. 2024. Karakteri Yeniden Düşünmek Karakter/Edebiyat Çalışmalarında Üç Soruşturma. Çev. Alara Çakmakçı. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Oğuzertem, Süha. 2018. Eleştirirken. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pamuk, Orhan. 2011. Saf ve Düşünceli Romancı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, Orhan. 2019. İstanbul Hatıralar ve Şehir. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Parla, Jale. 2023. Edebiyat Yazıları/Kuram ve İnceleme. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parman, Talat. 2021. Psikanalitik Denemeler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Postman, Neil. 1995. Çocukluğun Yok Oluşu Çev. Kemal İnal. İstanbul: İmge Yayınları.
- Sağlam, Mehmet ve Aral, Neriman. 2016. "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramı". Çocuk ve Medeniyet Dergisi, (2), 43-56.
URL:<https://dergipark.org.tr/pub/cm/article/807848>
- Said, Edward. W. 2006. Kış Ruhu. Haz.S. Yücesoy-O. Koçak. İstanbul: Metis Yayınları.
- Stearns, Peter. N. 2023. Çocukluğun Tarihi. Çev. Hilal Dikmen, Büşra Uçar.İstanbul: Liberus Yayınları.
- Tekin, Mehmet. 2012. Roman Sanatı. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Vermeule, Blakey. 2013. Edebî karakterlere neden önem veririz? Çev. M. Sözen. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Woolff, Virginia. 2020. Benlik Üzerine Denemeler. Çev. E. Çakıruylası. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Wood, James. 2013. *Kurmaca Nasıl İşler?* Çev. E. Bodur. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Wood, James. 2018. *Hayatın En Yakın Benzeri.* Çev. Ü. İnce. İstanbul: Can Yayınları.

